

Az Internet és a társadalmi egyenlőtlenségek

James C. Witte and Susan E. Mannon, 2010

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Kiss Tibor. „Az Internet és a társadalmi egyenlőtlenségek”.

Információs Társadalom XIII, 3–4. szám (2013): 97–99.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.XIII.2013.3-4.6>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Kiss Tibor

Az internet és a társadalmi egyenlőtlenségek

James C. Witte és Susan E. Mannon, 2010.

A James C. Witte és Susan E. Mannon által készített, 5 fejezetből álló *The Internet and Social Inequalities* című írás 2010-ben jelent meg, Valerie Jenness és Jodi O'Brien szerkesztésében. A szerzők a Pew Internet & American Life projekt a 2000 és 2007 közt elvégzett országos telefonos felmérés adatait felhasználva mutatják be, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a társadalmi egyenlőtlenségek milyen irányban változtak az internet dinamikus terjedésével. Az empirikus felmérés eredményeinek elemzésével arra keresik a választ, hogy a lakosság által egyre szélesebb körben használt gazdasági, társadalmi és kulturális erőforrássá alakult internet valóban betölti-e a demokratikus, decentralizált társadalom kialakítását elősegítő szerepét, vagy inkább mélyíti azt a társadalmi szakadékot, mely korábban is fennállt. A három klasszikus (Karl Marx, Max Weber és Emile Durkheim) elméleti keretein belül tárgyalja azokat a tényezőket, melyek az internet elterjedésétől várt eredmény ellenkezőjét interpretálják. A hálózat diffúz fejlődését és annak az amerikai társadalom mindennapi életébe történő beolvadását a 60-as évektől kezdve vezetik végig. A könyvben azt is bemutatják, hogy a katonai célokra tervezett és az egyetemek közötti kapcsolat megteremtésére létrehozott hálózat hogyan vált Web 2.0 alkalmazást megjeleníteni képes rendszerré, és mindeközben az amerikai társadalom miként alkalmazkodott az új kihívásokhoz. A szerzők a marxi konfliktuselméletből kiindulva a technológiai készségeket és képességeket helyezik középpontba. A kapitalizmusban a hatalom folyamatosan újít, forradalmasít és kihasználja a munkásosztályt azzal, hogy az eszközt és a tudást birtokolja. Erik Olin Wright szerint az ilyen ismeretek és kompetenciák jelentik az eszköztudást. Az internethez való hozzáférés és használatának ismeretei meghatározóak a társadalmi egyenlőtlenségek tekintetében, és megteremtik a hatalom és a munkásosztály közötti megosztottságot. Bár van némi lassulás az oktatás révén, azonban ez sem számottevő. A kutatással kapcsolatos adatokból következtetve a szerzők az iskolai végzettség, a jövedelem, a kor és a társadalmi nem mutatóival azokat az attribútumokat jelenítik meg, melyek a leggyakoribb internethasználókra jellemzők (fiatal, főiskolai végzettségű, magas jövedelmű fehér férfi). A marxi elméletet alapul véve a társadalmi egyenlőtlenség fokát az internet ismereteire vonatkozó képességekkel rendelkezés határozza meg, és a tudás, az átörökítés, az átszarmaztatás folytán marad fenn. A digitális kompetenciával rendelkező családokban nevelkedő fiatalok nagyobb eséllyel válhatnak gyakori internethasználókká, mint az alacsonyabb tudásszintű szülők gyermekei.

A szerzők Max Weber kultúraelméletére alapozva sorolták azokat a okokat, melyek hozzájárulnak az internetes egyenlőtlenségekhez (jövedelem, oktatás, életmód, fogyasztás és a foglalkozási presztízs nézőpontjából). A gazdasági alapú osztálykülönbségeken túl a magasabb társadalmi státuszú, presztízsű osztályt állította középpontba. A Weber által megfogalmazott társadalmi különbségeket meghatározó „életmód” fogalmát más nézőpontból, „online életmódként” közelítették meg, mint társadalmi különbségeket megalapozó tényezőt. Az életmódot a szerzők az interneten eltöltött idő, a használat módja, célja és a társas színtereken kialakított közösségek összetétele szempontjából tartották jelentősnek, ezért azt a jövedelem, az iskolázottság és a munkahelyi presztízs figyelembe vételével elemezték. A kultúraelméletből kiindulva feltételezték, hogy a magasabb társadalmi státuszú és munkahelyi presztízzsel rendelkező családban a fiatalok gyakrabban használják az internetet (internetes lábnymok irányai és száma), ami az online életmódban, és az általuk látogatott közösségek társadalmi osztályhoz tartozásában is megmutatkozik (sokkal inkább jelölik egymást a társas oldalakon azok, akik azonos társadalmi osztályba tartoznak) – bár hozzátették, hogy néhány esetben előfordult az is, hogy nem azonos osztályba tartozók alkottak egy közösséget. A kultúraelmélet a társadalmi egyenlőtlenségek mélyülését azzal hivatott magyarázni, hogy az internet felhasználásának módja eltérő lehetőségeket teremt, a közösségek online szerveződése homogén és azonos osztályba tartozókat tömörít, az életmódhoz hasonló online életmód magasabb online részvételt biztosít – ellentétben az alacsony státuszú csoportokkal. A szerzők azonban nem határozzák meg elég pontosan, hogy mit érthetünk az internetes egyenlőtlenség vizsgálatában azonos társadalmi osztályba tartozásnak, illetve ebben a tekintetben van-e értelme az offline és online osztályok, presztízsek és életmódok közt párhuzamot vonni vagy összefüggést felállítani. Az internetes részvétel olyan csoportoknak is lehetőség, akik magas számítógépes kompetenciával rendelkeznek, de nem tartoznak a magas presztízsű, jövedelmű és társadalmi státuszú csoportok körébe. Elsősorban olyan társadalmi rétegekbe tartozó fiatal felhasználókról van szó, akik generációs meghatározottságuk folytán magasabb ismeretekre tettek szert, magasabb színvonalú online életmódot folytatnak. Mivel az internetet használó fiatal korosztály tagjai közt már nem túl meghatározó a hagyományos értelemben vett gazdasági vagy presztízs alapú társadalmi osztály, fontos lett volna megemlíteni egy új társadalmi összetételt – nevezetesen az aktív használókat –, akiket internetes aktivitásuk miatt lenne előnyös egy „internetes társadalmi osztályba” sorolni.

Az egyenlőtlenség harmadik perspektívájaként Durkheim funkcionista elméletét (a munkamegosztás, a szolidaritás, a legitim és illegitim egyenlőtlenséget) veszi alapul. Durkheim szerint a munkamegosztás határozza meg az egyén szerepét a társadalomban. Így arra a feladatra szakosodik, amire a leginkább alkalmas – és ezzel megtalálja saját szerepét. Ebben a társadalmi struktúrában egyes munkahelyek speciálisabbak, és a társadalom által nagyra értékelt és fontos szerepet töltenek be. Az ilyen szerepek általában jövedelmezőbbek (jutalmazottabbak) és magasabb erkölcsi státuszt biztosítanak. A munkamegosztással a társadalom tudatosan generálja az egyenlőtlenségeket, ami ösztönző funkcióján kívül egy társadalmi rendet is létrehoz. A szerzők Durkheim funkcionista elméletéből kiindulva azt támasztották alá, hogy az interneten egy olyan struktúra épült fel, mely a munkalehetőségeket meghirdető reklámokhoz vagy hirdetésekhez való hozzáférést (linkek elérhetőségének kódolásával, egyes linkek el-

érhetőségének bonyolulttá tételével vagy a munkalehetőségek számának korlátozásával) rendezi, és „szabályozza” az internetes munkakeresők szerephez való hozzájutását. A könyvben szerepel az is, hogy az eltérő internethasználat és az ebből adódó jártasságbeli hátrány nehezíti a megfelelő linkek elérését. A szerzők a Yahoo keresőfelület működését vették górcső alá, majd azt mutatták be, hogy milyen csatornák elérésére van lehetőség egy adott kulcsszó beírásával, és milyen munkavállalási lehetőségek adóttak a keresők számára a regisztrációval. A szerzők arról írnak, hogy a 2000. évtől kezdve miként strukturálják a munkakínálatokat és az erre mutató linkeket. Az internetes keresők architektúrája megfelelő kompetenciával rendelkező felhasználóknak „belső” csatornák elérésére ad lehetőséget, mely korlátozottan hozzáférhető. Az IP-cím által elért felhasználó szélesebb körű tájékoztatást vagy testre szabott munkalehetőségről szóló ajánlatot kaphat a korábbi regisztrációban megadott adatai alapján. A szerzők internetes munkamegosztással kapcsolatos elemzése kellőképp feltárja azt az egyenlőtlenséget, mely a munkalehetőségeket kínáló internetes felületeken megvalósul. A felmérés és a Yahoo keresőfelületének megfigyelése során arra a következtetésre jutottak, hogy az internet részben egyenlőtlenséget generáló, részben munkamegosztó funkciót tölt be.

Az utolsó fejezetben az internet sajátosságait és a virtuális jelenlét hátrányait vetik fel, különös tekintettel a személyes adatok és a magánéletre vonatkozó információk megosztásából és a számítógépes kompetencia hiányából adódó sebezhetőségre. Az adatok tárolásának és felhasználásának szabadsága miatt a virtuális védőbástyák szükségességét nyomatékosítják. A szerzők az internet elterjedésével a marginalizálódás és a kirekesztődés kialakulását vizionálják, végül az iskolai végzettséget és az alacsony jövedelmet állítják stabil oksági kapcsolatba az egyenlőtlenséggel. A digitális szakadék mélyülése a társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális részvétel elégtelenségét eredményezheti a jövőben. A felmérés eredményei azt tükrözik, hogy az Egyesült Államokban a társadalmi egyenlőtlenségek ollója egyre jobban nyílik, az internet dinamikus terjedésével a fennálló egyenlőtlenségek növekedése elkerülhetetlen. Az infokommunikációs technológia sokkal inkább a társadalmi egyenlőtlenségek folytatását és növekedését eredményezheti, mint olyan változást, melyet információs társadalom sajátjaként tarthatunk számon. Az internet telítettségével arányosan azonban egyes különbségek eltűnhetnek, és újabbak kerülnek elő, ezért az egyenlőtlenség minden adaptációs szakaszban fennmarad. Úgy vélem, hogy az internet által előidézett egyenlőtlenségek vizsgálata a teljes telítődés szakaszában lenne optimális. Ebben az adaptációs időszakban, már generációs meghatározottság révén, a hozzáférés és a digitális tudás nem jelent jelentős egyenlőtlenséget, ezért az aktívak közti más tényezők játszanak szerepet. A három domináns elmélet a jövőben is fontos az egyenlőtlenségek vizsgálatában, azonban nem a hagyományos szociológiai fogalomrendszer alapján.